

Laki László

TUDOMÁNYOS ÉRTEKEZLET MARX HALÁLÁNAK SZÁZADIK ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

Marx Károly halálának századik évfordulója alkalmából a Szabadkai Közgazdasági Kar tanárai, munkatársai és hallgatói 1983 novemberében tudományos értekezletet szerveztek Marx módszere a társadalmi-gazdasági kutatásokban címmel. Az értekezlet beszámolóit könyv alakjában is megjelentették, amiből most, a teljesség igénye nélkül, szeretnénk szemelvényeket adni olvasóinknak.

A beérkezett beszámolókat a szervező bizottság három témakörbe osztotta, mégpedig:

1. Marx módszere a makroökonómiai elemzésekben,
2. Marx módszere a filozófiában és a szociológiában,
3. Marx módszere a mikroökonómiai elemzésekben.

Az első témakör első beszámolója dr. Mezei István és dr. Tihomir Šuvakov munkája, amelyben Marx újratermelési sémáinak mai alkalmazhatóságát mutatják be a szocialista öngazgatás gazdasági feltételei között. Ezt az elméleti témát a szerzők kiszélesítették a nemzetgazdaság regionális együttműködésének problematikájával. Ezzel napjainkban mindig időszerű és roppant érzékeny kérdéssel kapcsolatban a szerzők megállapítják, hogy elengedhetetlenül szükséges a jól összehangolt és egységes alapokon nyugvó regionális együttműködés. Ezt az alapvető célt csak jól felállított gazdaságpolitikával lehet megvalósítani a nemzetgazdaság szintjén is és az egyes régiók szintjén is, mert az ilyen együttműködés figyelembe veszi a területi munkamegosztás adta lehetőségeket.

Dr. Milena Vlaškalić és Jova Radić magiszter a társadalmi tevékenységek munkajellegéről és a szabad munkacsere koncepciójáról szóló marxi tételt vizsgálják írásukban. A tanulmány külön kitér a szabad munkacsere jugoszláv gyakorlatának elemzésére is, s ezzel kapcsolatban a következő megállapításokra jut:

„Először. A szabad munkacsere az öngazgatási viszonyok rendszerében új, magasabb minőséget képez.

Másodszor. A különböző tevékenységet űző, illetve különböző foglalkozású dolgozók társulásukkal új értéket termelnek.

Harmadszor. Az értékesített jövedelem az anyagi termelés és a társadalmi tevékenységek munkájának eredménye, s e logika szerint az anyagi termelés jövedelme egy részét céleszközként ki kell választani a társadalmi tevékenységek egyszerű és bővített újratermelésére.

Negyedszer. A szabad munkacsere úgyszintén a többletmunka túlhaladásának egyik formáját képezi, s ezzel kapcsolatban nagy erőfeszítést jelent a társadalmilag szükséges munka egységes kategóriájának megteremtésére.

Ötödször. A szabad munkacsere egyben a társadalmi tevékenységekben dolgozók jövedelemszerzésének fő formája.”

Az írás ezenkívül foglalkozik még a szabad munkacsere résztvevői érdekeinek sajátosságaival és egységességével is.

Borislav Martin magiszter a társult munka termelési formáinak marxi értelmezéséről ír. A szerző azt boncolgatja, hogy Marx a társadalom alaptevékenységének a termelőmunkát tekinti, mégpedig az itt dolgozók munkájának szabad társítása alapján, ami tulajdonképpen a munka társításának új szervezési formája.

Dr. Sági András tanulmánya Marx földjára-elméletének napjainkban történő különböző értelmezéséről szól. Az írás első részében a szerző a Marx-elméletet mutatja be mennyiségi mutatók alkalmazásával és ezek elemzésével. A továbbiakban pedig a marxi elképzeléseknek a szocializmusban, illetve az átmeneti időszakban való alkalmazásával foglalkozik. Ezzel kapcsolatban megállapítja, hogy még a marxista felfogás sem egyértelmű e kérdéssel kapcsolatban, noha Marx a tőkés magántulajdon megszüntetésével megszüntethetőnek látja a földjára-értéket is, ami pedig azt jelentené, hogy elméletileg a mezőgazdasági termékeket egységes átlagos társadalmi áron kell értékesíteni, tekintet nélkül a föld termőképességére.

Dr. Božović Radoman és dr. Tot Ana Marx metodológiájáról írnak a transzformációs probléma megoldásában. A szerzők utalnak arra, hogy Marx kiemelkedett a klasszikus angol közgazdászok objektivista felfogásmódjából és a kérdést történelmileg és dialektikusan szemlélte. Marx a transzformációs problémák megoldásában az elvonatkoztatott, egyszerű feltételekből indult ki és a konkrét, bonyolultabb feltételek felé haladt, mint például az árutól a pénz felé, a pénztől a tőke és az érték-többlet felé, az érték-többlettől a profit felé. Ez a következtetési mód egy logikai egységet képez, mert felfedi a tőkés termelési viszonyokat, amelyek az áru és az áruforgalom mögött rejlenek. Marx ebben a törekvésében felfedi az áru fétis jellegét is, amit úgy fogalmaz meg, hogy az antagonisztikus kizsákmányoló társadalmi viszonyok között a tárgyak uralkodnak az emberek felett és nem fordítva, ahogyan lenni kellene. Éppen ezért — a szerzők véleménye szerint — ez a marxi módszer alkalmazható a szocialista árutermelés törvényszerűségeinek elemzésében is.

Branko Bjelić és Josifidis Kosta magiszterek Adalékok a jugoszláv gazdaságban jelentkező extrajövedelem tanulmányozásához címmel készítettek tanulmányt az értekezletre. A szerzők véleménye szerint a különösen jó termelési feltételekből eredő jövedelemrész meghatározásánál a legfontosabbak: a kapacitás kihasználtsági foka, a munkatermelékenység növekedési indexe, az árak növekedésének indexe, a gazdaságosság növekedése, az újratermelt érték egyes alkotórészei arányában bekövetkezett változások. E tényezők figyelembevételével alakítják ki az extrajövedelem kimutatásának és mérésének módját a szocialista árutermelésben, egy konkrét példa alapján.

Nada Trivić egyetemista beszámolójának címe: A munkaerő jellegének marxi elemzése. A szerző a téma fejtegetését a klasszikus angol közgazdászoknál kezdi, és Marx nézetein keresztül eljut a szocialista munka jellegéhez, a termelőerők társadalmi tulajdonának feltételei között.

Ibrahim Huduti egyetemista Marx elemzési módszeréről írt tanulmányt, melyben a hangsúlyt Marx dialektikus módszerének elemzésére helyezte.

A tudományos értekezlet második témaköre keretében dr. Tomislav Bandin tanulmánya került az első helyre. A tényleges mozgalom programja címmel. Ebben a tanulmányban a szerző a JKSZ programjának marxista megalapozottságát taglalja és azt bizonyítja, hogy ugyanúgy, mint Marx-Engels Kommunista kiáltványa, pártprogramunk sem vesztett 25 év alatt semmit az időszerűségéből, noha a társadalmi haladás már néhány feltételt megváltoztatott.

Dr. Rehák László azokról a kísérletekről ír, amelyek megpróbálták Marx módszerét szembeállítani Lenin módszerével. Ebben az írásban konkrét példákön és személyek áltudományos állításain keresztül képet kapunk Lenin munkásságának téves értékeléséről és bemutatásáról, különösen ami a dialektikus gondolkodásmódot és a totalitás elméletét illeti.

Branko Balj a hegeli és a marxi dialektika módszerének viszonyáról ír. A szerző célja, hogy a Hegel—Marx-elmélet viszonyában kimutassa a kontinuitást és a diszkontinuitást, hogy kifejtse a marxi materialista dialektika lényegét és jelentőségét a társadalmi fejlődés elemzésére, összehasonlítva azt a hegeli idealista — eszmét és szellemet dicsőítő — dialektikával.

Palotás Éva egyetemista Marxnak a párizsi kommun forradalmi eseményeinek elemzésében alkalmazott módszereiről írt beszámolót, amely a marxi elemzés három fő kérdését boncolgatja: 1. Miben áll a kommunárok kísérletének hősiessége? 2. Mivel kell helyettesíteni az összezüzött állampézetet? és 3. A parlamentarizmus megsemmisítése.

Branko Nikolić okleveles politológus a bürokrácia egyes sajátosságainak marxi elméletével foglalkozik. A bürokratizmus és a bürokrácia fogalmi meghatározásának történetéből kiindulva a fogalom marxi meghatározásáig jut el.

Lidija Romić egyetemista Marx módszeréről ír a filozófiai kutatások-

ban. Marx ifjúkori filozófiai felfogásából kiindulva — amely a hegeli dialektika helyességének felismerésén alapul — a szerző rámutat, hogy Marx a Hegel-filozófia bírálatán keresztül eljut a kapitalizmus társadalmának általános bírálatához, majd a filozófiát megszabadította a dogmatizmustól és megkövetelte a filozófiai dialektika állandó gyakorlati igazolását. Ily módon a marxi filozófia alapja az alkotó ember, aki formálja a történelmet a forradalmi átalakulások által. Ezért a marxi filozófia sem tartalmilag, sem formájában nem valami akadémiai képzet, amely egy formálisan megalapozott rendszerből ered, de amelynek alapelvei mégis le vannak fektetve és ki vannak fejlesztve.

Ljubica Komazec magiszter beszámolójának címe: Az autonómia kérdése a *Német ideológia* c. műben. A szerző megállapítja, hogy bár a *Német ideológia* majd másfél évszázaddal ezelőtt íródott, a munkások autonómiáját illetően semmit sem veszített időszerűségéből. A munkásautonómia történelmi formáit tekintve megállapítható, hogy mindezek alapja a munkamegosztás és az ezzel kapcsolatos termelőerők fejlettségi szintje, melyet a magántulajdon fog össze. Ezért a szocialista társadalmi tulajdonon alapuló társult munka lehetőséget teremt a munkás autonómiájának megvalósítására, amennyiben nem jelentkeznek visszaélések ezen a területen.

Dragomir Mandić egyetemista az elidegenedés problémájának Marx módszerére való hatásáról ír.

Az értekezés harmadik témakörében dr. Jelena Bandin beszámolójának címe: A tmasz ügyvitele számviteli felölélésének jelentősége az újratermelési folyamatok marxi elemzésének szempontjából. A szerző írásában abból indul ki, hogy az újratermelési folyamat egy folytonos eszközbefektetés által működhet, aminek végső célja a pozitív pénzügyi eredmény, illetve jövedelem. A termelés társadalmi formájában az eszközök alkalmazását az újratermelési folyamatban könyvvitelileg is kísélni kell, mert a társadalom csak így kaphat képet az eszközök felhasználásának igazoltságáról és helyességéről. Ezért a mi társadalmi rendszerünk és törvényhozásunk külön előírásokkal határozza meg a számvevőségek (a könyvelőségek) kötelezettségeit és hatáskörét, hogy adataikkal elősegítsék öngazgatású rendszerünket.

Klara dr. Jakovčević a társult munkásról, a munkamegosztásról és a munka humanizálásáról ír beszámolójában. A munka elidegenülését a munkamegosztás hozza létre, ami leegyszerűsíti a munkafolyamat végzését egyszerű, egyhangú és folytonos feladatokra, ami elidegeníti az embert a munkától és önmagától. A tudományos-műszaki forradalom változást hoz ebbe a folyamatba, egy bizonyos értelemben, mert közelíti egymáshoz a szellemi és a fizikai munkát, illetve az irányító és a végrehajtó munkát. A műszaki haladás csökkentheti a munkaidőt és így növekedhet a szabadidő, amelyben az ember továbbfejlesztheti képességeit, ami végeredményben a munkához való viszonyának pozitív változását is előidézi. A munka teljes felszabadulását csak a magántulajdon megszüntetésével és a termelőerők társadalmiasításával lehet

megkezdeni. Ezért a szocialista öngazgatás nagy lehetőséget rejt magában e téren, mert a szocialista társult munka két törvényszerűséget hozott magával: a társult munka alapszervezet autonómiáját és az öngazgatású, kényszer nélküli integrációját. E két törvényszerűség, pedig az ember gazdasági és teljes felszabadulásának és a munka humanizálásának kiindulópontja.

Kutri Júlia magiszter beszámolója a tőkés társadalomban jelentkező — és Marx által is elemzett — kooperációs termelésről és az öngazgatású társult munka termelési együttműködéséről szól. A termelési együttműködés nemcsak a társult munka szervezetei között alakul ki, hanem kiterjed a nemzetközi műszaki együttműködés folyamataira is, mind a fejlett ipari országok között, mind pedig a fejlődők között. A szerző ennek az együttműködésnek a gazdasági és társadalmi motivált-ságát elemzi és mennyiségi kimutathatóságát vizsgálja, s megállapítja, hogy napjaink együttműködései csakis flexibilis feltételek között valósulhatnak meg, és csak a kooperáns partnerek működési szabadsága hozhat teljes gazdasági és társadalmi eredményt a munka és a munkafeltételek humanizálása terén.

*

E rövid beszámoló is igazolja, hogy még egy ilyen szélesen átfogó értekezés sem tudja bemutatni Marx munkásságának teljes volumenét és sokoldalúságát. Azt azonban ez a tudományos értekezés is bebizonyította, hogy Marx tanai még ma is időszerűek és alkalmazhatók a szocializmus társadalmi-termelési viszonyai között, noha néhány megállapítás már módosításra és az új társadalmi feltételekhez való idomításra szorul. A dialektikus materializmuson alapuló marxizmus tehát élő, tudományos felfogás és világnézet, s együtt halad az emberi társadalom fejlődésével.